

# Esipuhe

Perinteisistä suomalaisista herätysliikkeistä lestadiolaisuus on ollut viime aikoina näkyvimmin julkisuudessa. Erityisesti vanhoillislestadiolaisuuden piirissä ilmenneet lasten hyväksikäyttötapaukset ovat tuoneet liikkeen niin valtakunnallisten kuin kirkollisten lehtien otsikoihin. Samalla liikkeen teologisia painotuksia, erityisesti sen seurakuntaoppia, on uudestaan ryhdytty arvioimaan. Keskustelu ei osoita laantumisen merkkejä.

Nykyisyyttä on mahdoton ymmärtää ilman käsitystä menneisyydestä. Kuinka lestadiolainen herätys on tullut nykyiseen tilanteeseen? Tämän *Teologisen Aikakauskirjan* artikkelit paneutuvat lestadiolaisuuden syntyyn ja varhaisvaiheisiin, jotka osaltaan selittävät, millaisista lähtökohdista herätys lähti leviämään ja millaista perintöä se edelleen kantaa. Vaikka lestadiolaisuus yhdistetään usein Pohjois-Suomeen, se levisi jo varhain koko maahan ja esimerkiksi helsinkiläisistä arviolta 1,3 % oli 1800-luvun lopussa lestadiolaisia.

Mikään uskonnollinen liike ei synny sosio-kulttuurisessa tyhjiössä. Vaikka lestadiolaisuus yhdistyy nimensäkin puolesta Lars Levi Laestadiukseen, liittyy tämän julistustoiminta laajempaan pietistiseen ja herrnhutilaiseen liikehdintään, erityisesti niin kutsuttuun wiklundilaisuuteen, kuten Esko M. Laine artikkelissaan esittää. Lestadiolaisuuden synty tulisi nähdä pikemminkin laajemman herätysliikehdintän jatkumona kuin murroksena sitä edeltävään aikaan.

Laestadiuksen nimeä kantava liike ei ole koskaan ollut erityisen yhtenäinen ja laajan, myös

ulkomaille ulottuvan ekspansion jälkeen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa se alkoi pirstoutua. Haajautuminen jatkui 1900-luvulla ja nykyään voidaan erottaa ainakin seitsemän eri lestadiolaista ryhmää, kirjoittaa Jouko Talonen. Nykykeskustelussa eri ryhmittymien ominaislaatuja ei aina oteta huomioon. Se, mikä koskee vanhoillislestadiolaisuutta, ei välttämättä koske esimerkiksi esikoislestadiolaisuutta tai rauhansanalaisuutta ja päinvastoin.

Pitkälti maallikkojohtoisen lestadiolaisen herätyksen suhde evankelis-luterilaiseen kirkkoon oli alusta pitäen jännitteinen. Hannu Mustakallio selvittää, miten lestadiolaisuuden suhde luterilaiseen kirkkoon kehittyi sen pääkannatusalueella, maan pohjoisessa hiippakunnassa. Avainasemassa oli kulloisenkin piispan lestadiolaisuutta koskeva käsitys, joka vaihteli Gustaf Johanssonin syvästä epäluottamuksesta Juho Koskimiehen osoittamaan ymmärtämykseen.

Myös tämän numeron sisältämät katsaukset ovat luonteeltaan historiallisia ja tarjoavat näkökulmia kolmeen erilliseen kehityskulkuun. Antti Marjanen luo katsauksen viime vuonna 75 vuotta täyttäneen Suomen Eksegeettisen Seuran historiaan sekä suomalaisen raamatuntutkimuksen kehityslinjoihin. Leena Isotalon aiheena on kansakoulunopettajiin kohdistetut rooliodotukset maailmansotien välisenä aikana. Uskonnollinen aktiivisuus ei ollut näistä vähäisin. Arkkipiispa Kari Mäkinen pohtii kirkkoon kohdistettuja odotuksia historiallisten ja kulttuuristen, lyhyt- ja pitkäkestoisten muutosten näkökulmasta.